

I

(Resolutioner, rekommendationer och yttranden)

REKOMMENDATIONER

RÅDET

RÅDETS REKOMMENDATION

av den 12 mars 2021

om romers jämlikhet, inkludering och delaktighet

(2021/C 93/01)

EUROPEISKA UNIONENS RÅD HAR ANTAGIT DENNA REKOMMENDATION

med beaktande av fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, särskilt artikel 292 jämförd med artikel 19.1,

med beaktande av Europeiska kommissionens förslag, och

av följande skäl:

- (1) I rådets direktiv 2000/43/EG ⁽¹⁾ fastställs en ram för att i hela unionen bekämpa diskriminering på grund av ras eller etniskt ursprung när det gäller sysselsättning, utbildning, socialt skydd, inklusive social trygghet samt hälso- och sjukvård, sociala förmåner samt tillgången till, och tillhandahållandet av, varor och tjänster, inklusive bostäder. Ett av syftena med denna rekommendation är att bidra till direktivets verkningfulla genomförande utan att detta påverkar medlemsstaternas befogenheter.
- (2) Enligt rådets rambeslut 2008/913/RIF ⁽²⁾ är medlemsstaterna skyldiga att kriminalisera offentlig uppmaning till våld eller hat på grund av ras, hudfärg, religion, härstamning eller nationellt eller etniskt ursprung, samt även säkerställa att rasistiska och främlingsfientliga motiv betraktas som en försvårande omständighet, alternativt kan beaktas av nationella domstolar vid fastställandet av sanktioner. Syftet med denna rekommendation är att stärka de åtgärder som vidtas mot hatpropaganda, hatbrott och våld riktat mot romer. Rekommendationen har även till syfte att främja stöd till romska offer för sådana brott i linje med Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/29/EU ⁽³⁾.
- (3) Den europeiska pelaren för sociala rättigheter ger uttryck för principer och rättigheter som syftar till att främja och stärka social rättvisa oavsett kön, ras eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse, funktionsnedsättning, ålder eller sexuell läggning. Allmänna åtgärder som kompletteras med sådana riktade åtgärder till skydd och stöd för grupper som löper stor risk att utsättas för diskriminering eller social utestängning som de som fastställs i denna rekommendation är avgörande för genomförandet av den sociala pelarens principer. Att uppnå resultat i fråga om

⁽¹⁾ Rådets direktiv 2000/43/EG av den 29 juni 2000 om genomförandet av principen om likabehandling av personer oavsett deras ras eller etniska ursprung (EGT L 180, 19.7.2000, s. 22).

⁽²⁾ Rådets rambeslut 2008/913/RIF av den 28 november 2008 om bekämpande av vissa former av och uttryck för rasism och främlingsfientlighet enligt strafflagstiftningen (EUT L 328, 6.12.2008, s. 55).

⁽³⁾ Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/29/EU av den 25 oktober 2012 om fastställande av miniminormer för brottsoffers rättigheter och för stöd till och skydd av dem samt om ersättande av rådets rambeslut 2001/220/RIF (EUT L 315, 14.11.2012, s. 57).

pelaren är ett gemensamt politiskt åtagande och ansvar. Den bör genomföras både på unionsnivå och på medlemsstatsnivå i överensstämmelse med respektive behörighet, med vederbörlig hänsyn till olika socioekonomiska miljöer och de nationella systemens mångfald, inklusive arbetsmarknadsparternas roll, samtidigt som subsidiaritetsprincipen och proportionalitetsprincipen iakttas.

- (4) Denna rekommendation bidrar även till en obruten utveckling av jämlika och inkluderande demokratiska samhällen i överensstämmelse med FN:s mål för hållbar utveckling.
- (5) Kommissionen har till Europaparlamentet och rådet överlämnat förslag till förordningen om gemensamma bestämmelser för 2021–2027, Europeiska socialfonden plus (ESF+ för 2021–2027) och Europeiska regionala utvecklingsfonden och Sammanhållningsfonden för 2021–2027. Dessa förslag hänvisar till jämlikhet och icke-diskriminering som övergripande principer som bör följas i användningen av fonderna. I förslaget om ESF+ för 2021–2027 uppmanas medlemsstaterna och kommissionen särskilt att säkerställa jämlikhet och icke-diskriminering i genomförandet av unionsprogrammen och det hänvisas till främjandet av socioekonomisk integration av tredjelandsmedborgare och inkludering av marginaliserade grupper, bland annat romer, vilket är kopplat till att förekomsten av en nationell strategisk ram för romer är ett nödvändigt villkor. I avvaktan på att dessa förslag antas bidrar denna rekommendation till deras verkningfulla genomförande i framtiden.
- (6) Kommissionens meddelande av den 3 mars 2010 med titeln *Europa 2020: En strategi för smart och hållbar tillväxt för alla (Europa 2020-strategin)* har spelat en betydande roll för att driva på bekämpningen av fattigdom och social utestängning genom att fastställa gemensamma europeiska mål för att minska fattigdom och social utestängning samt höja utbildnings- och sysselsättningsnivån. Förbättringar av romers jämlikhet, inkludering och delaktighet är en förutsättning för att dessa mål ska uppnås, och i denna rekommendation ges särskild vägledning om hur detta kan ske.
- (7) Kommissionens meddelande av den 5 april 2011 med titeln *En EU-ram för nationella strategier för integrering av romer fram till 2020*, som uppmanar medlemsstaterna att ta ett samlat grepp för att främja romers sociala och ekonomiska inkludering och fastställer mål för utbildning, sysselsättning, hälso- och sjukvård och boende, godkändes av rådet den 19 maj 2011. Även om EU-ramen i sin ursprungliga utformning hade vissa begränsningar har den haft ett betydande mervärde, som i denna rekommendation vidareutvecklas, bland annat genom att de lärdomar som gjorts under ramens genomförande beaktas.
- (8) Rådets rekommendation av den 9 december 2013 ⁽⁴⁾ utformades för att intensifiera de nationella åtgärderna för integrering av romer. I den uppmanade rådet medlemsstaterna att årligen underrätta kommissionen om alla åtgärder som vidtas i enlighet med rekommendationen och om framsteg i genomförandet av deras nationella strategier för integrering av romer. Den här rekommendationen bygger på den erfarenheten som gjorts och ser över och utvidgar de åtgärder som ska vidtas.
- (9) I sina slutsatser av den 8 december 2016 om *påskyndande av processen för integrering av romer* uppmanade rådet kommissionen att göra en halvtidsutvärdering av EU-ramen för nationella strategier för integrering av romer fram till 2020 (*den djupgående utvärderingen*) och på grundval av denna föreslå ett initiativ för tiden efter 2020. I den djupgående utvärderingen erkändes ramens mervärde, men det konstaterades samtidigt att romer fortfarande utsätts för diskriminering och social och ekonomisk exkludering i Europa.
- (10) Den djupgående utvärderingen och de slutsatser som rådet, Europaparlamentet och flera europeiska och nationella civilsamhällsorganisationer dragit av den visar att åtagandet om romers jämlikhet och inkludering måste förnyas och förstärkas. Åtagandet bör säkerställa att fokus särskilt läggs på att bekämpa diskriminering, däribland antiziganism (en särskild form av rasism riktad mot romer), och på åtgärder inom fyra områden för socioekonomisk inkludering: utbildning, sysselsättning, hälso- och sjukvård och boende. Det bör även ta hänsyn till särskilda gruppers behov och till mångfalden inom den romska befolkningsgruppen, involvera romer i

(⁴) Rådets rekommendation av den 9 december 2013 om verkningfulla åtgärder för integrering av romer i medlemsstaterna (EUT C 378, 24.12.2013, s. 1).

utformningen, genomförandet, övervakningen och utvärderingen av strategier för romers jämlikhet och inkludering, förbättra fastställandet av delmål, datainsamling, övervakning och rapportering, och göra den allmänna politiken mer lyhörd för frågan om romers jämlikhet och inkludering. Vid utformningen av åtgärder bör särskild uppmärksamhet ägnas åt genusperspektivet.

- (11) Denna rekommendation bygger även på resultat som tidigare redovisats i Europaparlamentets relevanta resolutioner av den 15 april 2015 och den 12 februari 2019, i rådets slutsatser av den 8 december 2016 och i kommissionens årliga rapporter sedan 2013.
- (12) Efter meddelandet *En EU-ram för nationella strategier för integrering av romer fram till 2020* antog kommissionen den 7 oktober 2020 ett paket som omfattar förslaget till denna rekommendation och meddelandet *En jämlikhetsunion: EU:s strategiska ram för romers jämlikhet, inkludering och delaktighet* (nedan kallat *meddelandet av den 7 oktober 2020*). I meddelandet av den 7 oktober 2020 fastställs på EU-nivå mål, delmål och, i förekommande fall, grundläggande minimiåtgärderna för alla medlemsstater som eventuellt kan kompletteras med ytterligare nationella åtgärder och unionsstöd beroende på det nationella sammanhanget och den romska befolkningsgruppens storlek. Nyare uppgifter visar att sex av tio européer fortfarande anser att det finns utbredd diskriminering av romer i deras länder, medan mer än sex av tio européer instämmer i att en bättre integrering av romer kan få positiva effekter för samhället⁽⁵⁾. Det överordnade målet för denna rekommendation är att med romers aktiva deltagande främja jämlikhet och bekämpa utestängning av denna grupp.
- (13) Under covid-19-pandemin har exkluderade och missgynnade romska grupper blivit utsatta för allvarliga negativa hälsoeffekter och socioekonomiska konsekvenser, vilket riskerar att ytterligare förvärra den redan befintliga ojämlikheten och öka risken för fattigdom och social utestängning. Denna rekommendation förespråkar en minskning av den strukturella ojämlikhet som drabbar romer genom åtgärder för att, i förekommande fall, komma till rätta med romernas begränsade tillgång till rent vatten, sanitär infrastruktur, hälso- och sjukvård, inklusive vaccinationstjänster, och brist på utrustning och digitala färdigheter som skulle göra det möjligt för romer att aktivt delta i samhället, inklusive i distansutbildning, samt genom att undanröja betydande ekonomisk otrygghet, trångboddhet, segregerade bosättningar eller läger.
- (14) I ett läge med växande populism och rasism inom unionen⁽⁶⁾ är det nödvändigt att fokusera på att bekämpa och förhindra diskriminering, bland annat genom åtgärder mot antiziganism, som är en av de bakomliggande orsakerna till och förvärrar diskriminering och exkludering. EU:s handlingsplan mot rasism 2020–2025 av den 18 september 2020 fastställer därför en rad konkreta åtgärder för att bekämpa rasism. Antiziganism är en mycket vanligt förekommande⁽⁷⁾ form av rasism som har sitt ursprung i majoritetssamhällets syn på och behandling av personer som betraktas som "zigenare" i en process av historisk "andrafiering"⁽⁸⁾ som bygger på stereotyper och negativa attityder, som ibland kan vara oavsiktliga eller omedvetna⁽⁹⁾.

Sedan 2005 har Europaparlamentet har använt denna term i sina betänkanden och resolutioner av den 28 april 2005, den 15 april 2015, den 25 oktober 2017 och den 12 februari 2019. Flera internationella organisationer och civilsamhällesorganisationer erkänner denna företeelse, som även kallas antiromsk rasism eller romafobi. I sina slutsatser av den 8 december 2016 konstaterade rådet att det är nödvändigt att "bekämpa alla former av rasism mot

⁽⁵⁾ Särskild Eurobarometerundersökning 493. Diskriminering inom EU (de första resultaten offentliggjordes i september 2019).

⁽⁶⁾ Utbredd rasism fortsätter att hemsöka Europa. Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter, 20 juni 2019, publikation baserad på rapporten om grundläggande rättigheter 2019, Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter, 6 juni 2019.

⁽⁷⁾ Europeiska kommissionen mot rasism och intolerans, allmän policyrekommendation nr 3 om bekämpande av rasism och intolerans mot romer, antagen den 6 mars 1998. I ingressen till den allmänna policyrekommendationen nr 13 om bekämpande av antiziganism och diskriminering av romer upprepades att "antiziganism är en särskilt ihållande, våldsam, återkommande och vanlig form av rasism".

⁽⁸⁾ Referensdokumentet från 2017 om antiziganism från alliansen mot antiziganism. Hämtat från: http://antigypsyism.eu/?page_id=17

⁽⁹⁾ EU:s högnivågrupp för bekämpande av rasism, främlingsfientlighet och andra former av intolerans (dokument med slutsatser, november 2018). *Antigypsyism: Increasing its recognition to better understand and address its manifestations*.

romer, ibland kallat antiziganism, eftersom den är en grundorsak till den sociala utestängningen och diskrimineringen av romer". Den 8 oktober 2020 antog den internationella alliansen till minne av förintelsen (IHRA) en definition av antiziganism/antiromsk diskriminering som inte är rättsligt bindande ⁽¹⁰⁾.

- (15) När man riktar in sig på den romska befolkningen är det viktigt att ta hänsyn till vissa gruppers särskilda behov eller sårbarheter ⁽¹¹⁾, t.ex. romska kvinnor, romska ungdomar, romska barn, romska hbtqi-personer, äldre romer, romer med funktionsnedsättning, romer som är tredjelandsmedborgare eller statslösa, samt romska EU-migranter. I denna rekommendation beaktas därför vikten av att bekämpa multidiskriminering ⁽¹²⁾. Det föreslås åtgärder för att uppnå ett effektivare skydd och en bättre inkludering av romska barn, som är särskilt utsatta för diskriminering och segregering.

I linje med rådets slutsatser av den 8 december 2016 tar den även upp skapandet av förutsättningar för unga romer och tillvaratagandet av deras potential genom åtgärder för att öka deras aktiva deltagande i program och åtgärder inriktade på unga, bland annat de som avses i kommissionens meddelande av den 1 juli 2020 med titeln *Stöd till ungdomssysselsättning – en väg till jobb för nästa generation*.

- (16) Den romska befolkningsgruppen präglas av stor mångfald, och termen *romer* används här som paraplyterm för flera olika grupper med romskt ursprung, såsom romer, sinter, kalé, gypsies, romanichal och boyash/rudari. Det omfattar även grupper som ashkali, egyptier, östgrupper (däribland dom, lom, rom och abdal), men också resandegrupper, inklusive etniska resande, yenish och dem som förs in under det administrativa begreppet *Gens du voyage*, liksom personer som identifierar sig själva som zigenare, utan att förneka dessa gruppers särdrag.
- (17) När det gäller rörligheten inom unionen måste rätten till fri rörlighet för unionsmedborgare och villkoren för dess utövande respekteras. Dessa villkor är enligt Europaparlamentet och rådets direktiv 2004/38/EG ⁽¹³⁾ innehav av tillräckliga tillgångar och en heltäckande sjukförsäkring. Det är samtidigt nödvändigt att försöka förbättra romernas levnadsvillkor och vidta åtgärder för att främja deras ekonomiska och sociala inkludering i såväl ursprungsmedlemsstaten som bosättningsmedlemsstaten.
- (18) Även om medlemsstaterna bör välja sina egna övervakningsmetoder, inklusive lämpliga metoder för datainsamling som beaktar den omständigheten att insamling av information som hör samman med etnicitet är en känslig fråga och inte möjligt i vissa medlemsstater, framhålls i rekommendationen att insamling av data är en förutsättning för att kunna utforma åtgärder som på ett verkningsfullt sätt förbättrar situationen för den romska befolkningen, i enlighet med Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 ⁽¹⁴⁾ och 2018 års riktlinjer om förbättring

⁽¹⁰⁾ <https://www.holocaustremembrance.com/resources/working-definitions-charters/working-definition-antigypsyism-anti-roma-discrimination>

⁽¹¹⁾ I olika sammanhang, t.ex. människohandel, vars offer främst är romska kvinnor och barn.

⁽¹²⁾ Termen "multidiskriminering" används som samlingsbegrepp för alla typer av diskriminering på flera grunder som kan ta sig uttryck på två sätt: genom "additiv diskriminering", där diskrimineringen baseras på flera sinsemellan skilda diskrimineringsgrunder, och "intersektionell diskriminering", där två eller flera diskrimineringsgrunder finns och samverkar på ett sätt som gör att de är oåtskiljbara eller oupplösligt sammankopplade. Tackling Multiple Discrimination. Practices, policies and laws. Rapport från Europeiska kommissionen (2007). *Multiple Discrimination in EU Law: Opportunities for Legal Responses to Intersectional Gender Discrimination*. Europeiska nätverket av juridiska experter på jämställdhetsområdet. Europeiska kommissionen (2009).

⁽¹³⁾ Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/38/EG av den 29 april 2004 om unionsmedborgares och deras familjemedlemmars rätt att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier och om ändring av förordning (EEG) nr 1612/68 och om upphävande av direktiven 64/221/EEG, 68/360/EEG, 72/194/EEG, 73/148/EEG, 75/34/EEG, 75/35/EEG, 90/364/EEG, 90/365/EEG och 93/96/EEG (EUT L 158, 30.4.2004, s. 77).

⁽¹⁴⁾ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning) (EUT L 119, 4.5.2016, s. 1).

av insamlingen och användningen av uppgifter om jämlikhet, som offentliggjordes av den undergrupp för uppgifter om jämlikhet som lyder under högnivågruppen för icke-diskriminering, jämlikhet och mångfald⁽¹⁵⁾. I denna rekommendation framhålls även vikten av indikatorer för att övervaka framstegen. I meddelandet av den 7 oktober 2020 förklaras att medlemsstaterna har möjlighet att välja indikatorer bland en uppsättning indikatorer avsedda att mäta romers jämlikhet, inkludering och delaktighet, som sammanställts av Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter, kommissionen och medlemsstaterna.

- (19) Fokus i denna rekommendation ligger uttryckligen på åtgärder för att främja romers jämlikhet, inkludering och delaktighet, utan att exkludera andra missgynnade grupper. Dessa åtgärder bör i jämförbara situationer baseras på samma principer. De gemensamma grundprinciperna för romers inkludering är fortfarande relevanta i detta sammanhang⁽¹⁶⁾. Åtgärderna bör också integrera romers jämlikhet, inkludering och delaktighet i politiska initiativ både på unionsnivå och nationell nivå, med särskilt fokus på intersektionalitet och jämställdhetsaspekten. I meddelandet av den 7 oktober 2020 ges ytterligare vägledning om planering och genomförande av nationella strategiska ramverk för romer.
- (20) Ett av syftena med denna rekommendation är att bekräfta ett långsiktigt åtagande och ge ny och förstärkt vägledning om vilka åtgärder medlemsstaterna kan vidta för att uppnå de gemensamma målen om romers jämlikhet, inkludering och delaktighet.
- (21) Denna rekommendation följer fullt ut subsidiaritetsprincipen och medlemsstaternas primära ansvar inom detta område. Den ska inte påverka principerna om nationell processrätt och rättsliga traditioner i medlemsstaterna. Ett gemensamt men differentierat tillvägagångssätt bör användas med vederbörlig hänsyn till sådana nationella förhållanden som antalet och andelen romer av den totala befolkningen, det allmänna ekonomiska läget, målbefolkningarnas särdrag inom varje medlemsstat samt möjligheterna att vidta politiska åtgärder som riktas mot en specifik etnisk grupp. Nationella tillvägagångssätt och relevanta åtgärder för att främja romers inkludering, jämlikhet och delaktighet bör anpassas till och väljas utifrån de specifika förhållandena och behoven på plats, däribland behovet att behandla missgynnade befolkningsgrupper som romer i ett större sammanhang. Allmänna åtgärder bör utformas för att säkerställa att romer nås i praktiken.
- (22) En nationell strategisk ram för romer hänvisar till nationella strategier för romer och/eller integrerade politiska åtgärder inom ett bredare socioekonomiskt sammanhang som är relevanta för romers jämlikhet, inkludering och delaktighet.

HÄRIGENOM REKOMMENDERAS FÖLJANDE.

1. Medlemsstaterna bör anta nationella strategiska ramverk för romer i sin bredare politik för social integrering, som förbättrar romernas situation, och informera Europeiska kommissionen om dessa, helst senast i september 2021. Medlemsstaterna bör, i förekommande fall, med beaktande av nationell lagstiftning och unionslagstiftning, tillgängliga resurser och nationella omständigheter, överväga i vilken grad åtgärderna i denna rekommendation är relevanta för deras nationella sammanhang och genomföra dem på ett proportionellt och selektivt sätt i nära samarbete med alla berörda aktörer. När medlemsstaterna bedömer den relevansen uppmanas de att låta sig vägledas av de frivilliga minimiåtagandena och, beroende på det nationella sammanhanget, eventuellt de ytterligare åtgärder som anges i meddelandet.

⁽¹⁵⁾ Riktlinjer om förbättring av insamlingen och användningen av uppgifter om jämlikhet (2018). Europeiska revisionsrätten rekommenderade att lämpliga metoder skulle utvecklas för att samla in relevanta data om romers inkludering i alla medlemsstater. EU:s politiska initiativ och ekonomiska stöd till integrering av romer: stora framsteg har gjorts under det senaste årtiondet men det krävs ytterligare ansträngningar på fältet. Särskild rapport nr 14/2016.

⁽¹⁶⁾ De gemensamma grundprinciperna diskuterades vid den första europeiska plattformen för romers integrering i april 2009 och godkändes av rådet (sysselsättning, socialpolitik, hälso- och sjukvård samt konsumentfrågor) den 8 juni 2009 i slutsatser där medlemsstaterna uppmanades att i förekommande fall ta hänsyn till de gemensamma grundprinciperna när de utformar och genomför politiken. Rådets (sysselsättning, socialpolitik, hälso- och sjukvård samt konsumentfrågor) slutsatser om romers integrering (8 juni 2009).

Övergripande mål: jämlikhet, inkludering och delaktighet

2. Medlemsstaterna bör stärka sitt arbete för att anta och genomföra åtgärder för att främja jämlikhet och effektivt förhindra och bekämpa diskriminering, antiziganism samt social och ekonomisk exkludering liksom de bakomliggande orsakerna. Arbetet bör bland annat omfatta åtgärder som
 - a) verkningsfullt bekämpar direkt och indirekt diskriminering, bland annat genom att ta itu med trakasserier, antiziganism, stereotyper, antiromsk retorik, hatpropaganda, hatbrott och våld mot romer, inklusive uppvigling till diskriminering på och utanför internet, särskilt i samband med införlivandet, genomförandet och säkerställandet av efterlevnaden av direktiv 2000/43/EG, rambeslut 2008/913/RIF och Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/13/EU ⁽¹⁷⁾,
 - b) utvecklar och främjar ett heltäckande system för stöd till offer i enlighet med direktiv 2012/29/EU och säkrar hjälp till romska offer för hatbrott och diskriminering,
 - c) bekämpar multidiskriminering och strukturell ⁽¹⁸⁾ diskriminering av romer, särskilt romska kvinnor, romska ungdomar, romska barn, romska hbt-personer, äldre romer, romer med funktionsnedsättning, statslösa romer och romska EU-migranter ⁽¹⁹⁾,
 - d) ökar kunskaperna om att arbetet för att bekämpa diskriminering är nära kopplat till arbetet för att motverka antiziganism och social och ekonomisk exkludering, som ett led i en gemensam satsning för att främja det mer övergripande jämlikhetsmålet,
 - e) analyserar och erkänner att antiziganism och diskriminering mot romer förekommer och ökar kunskaperna om dessa företeelser, de former de tar och deras skadliga konsekvenser, via massmedier, läroplaner och på andra sätt samt exempelvis genom att öka medvetenheten bland offentligtanställda tjänstemän och andra berörda aktörer om behovet så att de kan upptäcka och motverka dem,
 - f) främjar multikulturella kunskapshöjande aktiviteter och kampanjer i skolor,
 - g) främjar kunskaperna om romsk kultur, språk och historia, inklusive minnet av förintelsen av romer och försoningsprocesserna i samhället, bland annat genom att erbjuda relevant utbildning för lärare och utforma lämpliga läroplaner, eftersom dessa kunskaper är avgörande för att minska de fördomar och den antiziganism som är viktiga orsaker till diskriminering,
 - h) främjar positiva budskap om romer och goda romska förebilder, och en bättre förståelse för de utmaningar som romer ställs inför, inklusive genom stöd till möten mellan befolkningsgrupper och interkulturellt lärande.
3. Medlemsstaterna bör bekämpa den extremt höga fattigdomsrisk och risken för materiell och social fattigdom bland den romska befolkningen i syfte att i praktiken stödja romers jämlikhet, inkludering och deltagande. I förekommande fall bör medlemsstaterna tillämpa integrerade tillvägagångssätt som inriktas på alla relevanta politikområden. Arbetet skulle bland annat kunna innefatta åtgärder som
 - a) säkerställer tillräckliga investeringar i humankapital, infrastrukturutveckling och bostäder, och åtgärder för social sammanhållning, samt förbättrar inriktningen av sådana investeringar,
 - b) säkerställer tillgång till adekvata system för socialt skydd, inklusive inkomststöd, naturaförmåner och sociala tjänster, för romer som befinner sig i en missgynnad ställning,

⁽¹⁷⁾ Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/13/EU av den 10 mars 2010 om samordning av vissa bestämmelser som fastställs i medlemsstaternas lagar och andra författningar om tillhandahållande av audiovisuella medietjänster (direktiv om audiovisuella medietjänster) (EUT L 95, 15.4.2010, s. 1).

⁽¹⁸⁾ Med systematisk eller strukturell diskriminering avses diskriminering i form av ojämlikhet som är en följd av lagstiftning, politik och praxis, inte avsiktligt utan på grund av olika institutionella faktorer i samband med att lagstiftning, politik och praxis utformas, genomförs och ses över. *Roma and Traveller Inclusion: Towards a new EU Framework, Learning from the work of equality bodies, Equinet Perspective*, juni 2020.

⁽¹⁹⁾ Unionsmedborgare av romsk etnicitet som utövar sin rätt till fri rörlighet inom Europeiska unionen.

- c) kombinerar inkomststöd med aktiveringsåtgärder för att främja deltagande på arbetsmarknaden och med sysselsättningsstöd, särskilt för romska kvinnor och romska EU-migranter, tillhandahåller information om de befintliga rättsliga krav för stödberättigande som gäller för utnyttjande av förmåner som innefattar aktiverings- och stödtjänster,
 - d) säkerställer att särskild uppmärksamhet läggs vid förebyggande och bekämpning av barnfattigdom, bland annat genom mer effektiva nationella åtgärder som tar hänsyn till de mekanismer som leder till fattigdom i flera generationer och till vikten av att romska barn och deras familjer får stöd på inbördes relaterade områden som sysselsättning, sociala tjänster, utbildning, förskoleverksamhet och barnomsorg, hälso- och sjukvård, bostäder och tillgång till grundläggande tjänster, näringsriktig mat och möjlighet att utöva fritidsaktiviteter,
 - e) stöder utbildning i finanskunskap för unga vuxna och unga familjer, däribland förmågan att fatta bättre beslut och planera som ett led i arbetet för att stärka romers egenmakt och finansiella inkludering.
4. Medlemsstaterna bör, när så är lämpligt, öka romers meningsfulla delaktighet och samrådet med romer, inklusive med kvinnor, barn, ungdomar, äldre och personer med funktionsnedsättning, för att främja verklig jämlikhet och icke-diskriminering. Detta bör bland annat omfatta åtgärder som
- a) stöder ett aktivt medborgarskap genom att främja social, ekonomisk, politisk och kulturell delaktighet samt medborgardeltagande, särskilt för romska kvinnor och ungdomar,
 - b) främjar kapacitetsuppbyggnad och ledarskap i det romska civilsamhället så att romer kan bli delaktiga i alla led av den politiska processen och det offentliga livet i stort,
 - c) främjar anställning av romer i offentliga och privata institutioner för att bidra till mångfald och expertis i den politiska processen och för att tillhandahålla goda förebilder,
 - d) ökar kunskaperna om mänskliga och medborgerliga rättigheter och skyldigheter bland missgynnade romska befolkningsgrupper,
 - e) samordnar resurser, nätverk och expertis inom olika sektorer för att öka unga romers deltagande i beslutsprocesser och stärka deras ledarförmåga.

Sektorielle mål

Tillgång till inkluderande allmän utbildning av god kvalitet

- 5. Medlemsstaterna bör säkerställa att alla romer i praktiken har lika tillgång till och samma möjligheter att delta i alla former och stadier av utbildning, från förskola och barnomsorg till högre utbildning, inklusive kompenserande utbildning, vuxenutbildning och livslångt lärande.
- 6. Medlemsstaterna bör främja lika tillgång till inkluderande utbildning av god kvalitet för romska elever, bland annat genom åtgärder som
 - a) förebygger och undanröjer alla former av segregering inom utbildningsväsendet och säkerställer att alla elevers potential främjas,
 - b) förebygger och undanröjer felaktiga diagnoser som leder till att romska elever placeras i särskolor samt säkerställer att placering i särskolor baseras på ett öppet och lagenligt förfarande,
 - c) tillhandahåller effektiva metoder för erkännande av och upprättelse för tidigare orättvisor på utbildningsområdet, däribland segregering, felaktig placering av romska elever i särskolor och ojämlig behandling,
 - d) främjar rättvisa, inkludering och mångfald i utbildningssystemet och i klassrummet, till exempel genom program för kompetensutveckling, mentorskap och peer learning-verksamhet,
 - e) uppmuntrar föräldrars aktiva engagemang i romska elevers utbildning och främjar kontakter mellan skolor och lokala grupper, bland annat via medlare och lärarassistenter,
 - f) främjar alla elevers, däribland barn med funktionsnedsättning, lika deltagande och aktiva engagemang i allmänna utbildningsaktiviteter och utbildningsprocesser,

- g) bekämpar mobbning och trakasserier i skolan, både på och utanför internet, för att skydda alla elever, inklusive romska elever,
 - h) ökar kunskaperna bland lärare och annan skolpersonal om romernas historia och kultur och hur de kan upptäcka och bekämpa diskriminering och dess bakomliggande orsaker, däribland antiziganism och omedvetna fördomar, och vikten av en icke-diskriminerande utbildning och verklig lika tillgång till allmän utbildning,
 - i) stöder insatser för att säkerställa att romska elever förvärvar färdigheter som svarar mot nuvarande och framtida behov på arbetsmarknaden.
7. Medlemsstaterna bör verka för att undanröja all diskriminering, ojämlikhet och alla nackdelar i fråga om utbildningsmöjligheter, utbildningsresultat och utbildningsnivå, i förekommande fall, bland annat genom åtgärder som
- a) säkerställer tillgång till kvalitativ förskoleverksamhet och barnomsorg samt lägger särskild vikt vid tidig integrering av romska barn, inklusive romska barn i missgynnad ställning,
 - b) erbjuder individanpassat stöd och medling för att kompensera för språkliga, kognitiva och utbildningsrelaterade skillnader i nära samarbete med de romska elevernas familjer, samt uppmuntrar kompenserande utbildning och vuxenutbildning,
 - c) förhindrar att elever lämnar skolan med högst grundskoleutbildning eller hoppar av skolan på alla utbildningsnivåer, inklusive med särskilt fokus på romska flickor, ⁽²⁰⁾ till exempel genom samarbete mellan skolor, medlare och socialtjänst,
 - d) tar hänsyn till sårbarheten hos barn till föräldrar som begett sig utomlands och ger dessa barn förtur till fritidshemsverksamhet och individanpassat stöd,
 - e) ökar romers sociala rörlighet, till exempel genom positiv särbehandling, särskilda stipendier för yrkesutbildning, gymnasieutbildning, högre utbildning och lärarutbildning samt genom yrkesvägledning,
 - f) säkerställer en smidig övergång mellan utbildningsnivåer och främjar slutförande av utbildning på gymnasienivå och högre utbildning, bland annat genom yrkesvägledning, rådgivning, mentorskap och finansiella stödsystem,
 - g) främjar deltagande i icke-formellt lärande och fritidsaktiviteter utanför skolan, såsom ungdoms-, idrotts- och kulturverksamhet inom ramen för hälso- och medborgarutbildning, och andra aktiviteter som bidrar till personlig utveckling, psykologisk återhämtningsförmåga och psykiskt välbefinnande,
 - h) när så är relevant främjar förvärvande av digitala färdigheter, tillgång till bredband, tillräcklig digital infrastruktur och tillhandahållande av undervisningsmaterial som är anpassat för distansundervisning i såväl formella som icke-formella utbildningsmiljöer, för att förhindra att socioekonomiskt missgynnade elever, deras lärare och föräldrar hamnar i digitalt utanförskap, och se till att man når romska elever, inklusive de som bor på landsbygden eller i segregerade områden.

Tillgång till hållbar sysselsättning av god kvalitet

8. Medlemsstaterna bör verka för att romer, särskilt unga romer, i praktiken ska ha samma möjligheter att hitta hållbar sysselsättning av god kvalitet, i förekommande fall, bland annat genom åtgärder som
- a) når ut till unga romer ⁽²¹⁾ för att öka deras medvetenhet om tillgängliga och helst integrerade arbetsförmedlings- och socialtjänster samt sätta dem i kontakt med dessa tjänster,
 - b) möter behoven bland unga romer som är arbetslösa eller står utanför arbetskraften genom att skraddarsy individanpassade helhetsplaner för dem som tar hänsyn till deras önskemål och motivation, hinder och missgynnade ställning samt skälen till att de är arbetslösa eller står utanför arbetskraften,

⁽²⁰⁾ *Roma women in nine EU Member States* (2019). Rapport från Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter med en beskrivning av de utmaningar som romska kvinnor och flickor möter.

⁽²¹⁾ I linje med beskrivningen i rådets rekommendation av den 30 oktober 2020 om en väg till jobb – en förstärkt ungdomsgaranti och om ersättande av rådets rekommendation av den 22 april 2013 om att inrätta en ungdomsgaranti (EUT C 372, 4.11.2020, s. 1).

- c) stöder en första arbetslivserfarenhet, praktik- och lärlingsplatser samt karriärutveckling,
- d) underlättar övergången från utbildning till arbetsliv genom handledning, mentorskap, yrkesutbildning, praktikplatser, företagsinkubatorer och varvad yrkesutbildning/praktik,
- e) stöder romers förvärv av digitala färdigheter, så att de är bättre rustade för kraven på arbetsmarknaden och i sin vardag kan dra nytta av de möjligheter som befintliga och nya digitala verktyg och trender erbjuder,
- f) stöder utbildning på arbetsplatsen, kompetensutveckling, förvärvande och uppdatering av yrkeskvalifikationer samt kompenserande utbildning,
- g) genom riktat stöd främjar verkligt lika möjligheter när det gäller egenföretagande och entreprenörskap, inklusive socialt entreprenörskap,
- h) främjar lika tillgång till sysselsättning inom både den offentliga och den privata sektorn genom bland annat positiv särbehandling och stöd till arbetsgivare samt förbättrar tillgången till arbetsförmedlingar, inklusive en aktiv arbetsmarknadspolitik,
- i) stöder rörligheten på arbetsmarknaden, särskilt för de som bor på landsbygden och i segregerade områden med brist på arbetstillfällen,
- j) bekämpar, minskar och undanröjer diskriminering genom att öka medvetenheten om icke-diskriminerande sysselsättning och tillträde till arbetsmarknaden och aktiveringsåtgärder, och utbildar arbetsgivare i hur de kan upptäcka och bekämpa diskriminering och dess bakomliggande orsaker, inklusive antiziganism och omedvetna fördomar.

Hälsa och tillgång till hälso- och sjukvård samt sociala tjänster av god kvalitet

9. Medlemsstaterna bör säkerställa att framför allt de grupper som är mest utsatta eller som lever i marginaliserade eller avlägsna bosättningar i praktiken har obehindrad tillgång till hälso- och sjukvård samt sociala tjänster av god kvalitet, i förekommande fall, bland annat genom åtgärder som
- a) främjar och underlättar lika tillgång för
 - i) romska kvinnor till läkarkontroller, screening, mödravård före och efter förlossning, rådgivning och familjeplanering samt sexuell och reproduktiv hälsovård av god kvalitet som erbjuds inom den allmänna hälso- och sjukvården,
 - ii) romska kvinnor till stödtjänster för offer för könsrelaterat våld,
 - iii) romska barn till primärvård av god kvalitet, inklusive primära preventiva program såsom vaccination,
 - iv) utsatta romska befolkningsgrupper, som t.ex. äldre romer, romer med funktionsnedsättning, romska hbt-personer, romska EU-migranter, romer som är tredjelandsmedborgare och statslösa romer, till hälso- och sjukvård av god kvalitet,
 - b) ökar kunskaperna bland romer om primära preventiva åtgärder, till exempel program för en hälsosam livsstil och för förebyggande av narkotikamissbruk och bättre tillgång till psykiatrisk sjukvård, i förekommande fall genom stöd i hälsofrågor,
 - c) förebygger och bekämpar diskriminering av romer genom att öka kunskaperna om icke-diskriminerande tillgång till hälso- och sjukvård och genom att utbilda vårdpersonal, läkarstudenter och medlare på hälsoområdet i hur man upptäcker och motverkar diskriminering och dess bakomliggande orsaker, t.ex. antiziganism och omedvetna fördomar,
 - d) motverkar alla romers digitala utanförskap när det gäller tillgång till hälso- och sjukvård genom att bland annat minska den digitala kompetensklyftan i fråga om tillgång till vårdinformation,
 - e) förebygger och undanröjer segregation inom hälso- och sjukvård,
 - f) säkerställer erkännande av och upprättelse för tidigare orättvisor inom hälso- och sjukvården, däribland tvångsterilisering och annan ofrivillig sterilisering av romska kvinnor,

- g) främjar romers lika möjligheter att bedriva medicinska studier och uppmuntrar rekrytering av romer som vårdpersonal och medlare på hälsoområdet, särskilt i regioner med stor romsk befolkning,
- h) bekämpar och förebygger potentiella utbrott av sjukdomar i marginaliserade eller avlägsna bosättningar,
- i) säkerställer romers tillgång till samhällsservice och familjebaserade tjänster för personer med funktionsnedsättning, äldre och barn som står utan föräldraomsorg, t.ex. habilitering, subventionerat boende, dagverksamhet för personer med funktionsnedsättning och nätverk av fosterföräldrar,
- j) förebygger institutionalisering och främjar en övergång från institutionsvård till familjebaserad vård i hemmet genom stöd till familjer som lever under otrygga förhållanden, t.ex. rådgivning och ekonomiska incitament, utdelning av livsmedel, boendestöd och habilitering,
- k) främjar utbytet och överföringen av bästa praxis på folkhälsoområdet när det gäller romer, till exempel med hjälp av kommissionens och medlemsstaternas folkhälsoramverk i styrgruppen för främjande av hälsa, förebyggande av sjukdomar och hantering av icke-överförbara sjukdomar,
- l) främjar forskning om och förebyggande av sjukdomar som är vanligare bland personer som riskerar fattigdom.

Tillgång till adekvat och desegregerat boende och grundläggande tjänster

- 10. Medlemsstaterna bör säkerställa likabehandling av romer när det gäller tillgång till adekvat och desegregerat boende samt grundläggande tjänster, bland annat genom åtgärder som
 - a) säkerställer tillgång till grundläggande tjänster – t.ex. rinnande vatten, säkert och rent dricksvatten ⁽²²⁾, adekvat sanitet, avfallsinsamling och avfallshantering, miljötjänster, el, gas, transporter, finansiella tjänster och digital kommunikation – samt fysisk infrastruktur genom att säkerställa kontinuiteten i grundläggande samhällsservice under såväl normala förhållanden som under pandemier, miljökatastrofer och andra kriser,
 - b) övervakar, förhindrar och bekämpar all rumslig segregation och främjar desegregering med hjälp av konkreta planer som angriper bostadsproblem och involverar lokalsamhällen och berörda romska befolkningsgrupper,
 - c) stöder och förstärker de offentliga myndigheterna som har det generella ansvaret för boende, grundläggande tjänster och miljöstandarder samt andra relevanta aktörer på dessa områden till exempel genom att, vid behov, ge dem nödvändiga befogenheter och resurser att kartlägga bostadsbehov, övervaka segregation och vidta omfattande reglerings- eller stödåtgärder,
 - d) förhindrar avhysning genom att främja tidig varning och medling, organiserar stöd till människor som riskerar att avhysas och, vid behov, erbjuder adekvat alternativt boende, i synnerhet för familjer,
 - e) förbättrar romers levnadsvillkor, förebygger och motverkar negativa hälsoeffekter av exponering för föroreningar och kontaminering,
 - f) erbjuder socialt stöd och tillgång till allmänna offentliga tjänster för hemlösa romer,
 - g) säkerställer lika tillgång till bostadsstöd och tar hänsyn till individers och familjers särskilda behov,
 - h) stöder program för integrerat boende för marginaliserade romer genom sådana åtgärder som en kombination av mikrolån för byggande och underhåll av bostäder, program för finanskunskap och sparande, byggtutbildning och aktiveringsåtgärder,
 - i) stöder anläggning och underhåll av uppehållsplatser för resande.

⁽²²⁾ Se artikel 16 jämförd med skäl 31 i Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2020/2184 av den 16 december 2020 om kvaliteten på dricksvatten (EUT L 435, 23.12.2020, s. 1).

Partnerskap och institutionell kapacitet

Involvera och stödja nationella kontaktpunkter för romer

11. Medlemsstaterna bör ge nationella kontaktpunkter för romer adekvata och nödvändiga resurser, personal, institutionell auktoritet och befogenheter så att de i praktiken kan samordna och övervaka den nationella politiken för romers jämlikhet, inkludering och delaktighet, bland annat genom uppsökande verksamhet på lokal nivå.
12. Medlemsstaterna bör säkerställa att de nationella kontaktpunkterna för romer kan göra det möjligt för det romska civilsamhället att delta i utformning, genomförande, övervakning och översyn av nationella strategiska ramverk för romer och lokala handlingsplaner genom reformerade processer via de nationella plattformarna för romer.
13. Medlemsstaterna bör säkerställa att nationella kontaktpunkter för romer deltar i utformningen av åtgärder för social inkludering och samhällsomfattande tjänster för att öka deras relevans för romer och deras räckvidd, inklusive, i förekommande fall, i beslut om programplanering och övervakning av unionsfonderna.

Deltagande av organ som arbetar med likabehandling

14. Medlemsstaterna bör, inom sina respektive nationella rättsliga ramar, stödja organ som arbetar för likabehandling (*jämlikhetsorgan*) så att de, inom ramen för sina mandat, kan bedriva en effektiv och oberoende verksamhet och samarbeta med alla relevanta aktörer, inklusive nationella kontaktpunkter för romer, myndigheter, civilsamhällesorganisationer och den privata sektorn. Detta stöd bör, i förekommande fall, bland annat göra det möjligt för jämlikhetsorgan att
 - a) följa upp fall av diskriminering, hatpropaganda och hatbrott, samt driva strategiska rättsfall,
 - b) ta itu med underrapportering av fall av diskriminering, hatpropaganda och hatbrott och öka medvetenheten bland romer om deras rättigheter,
 - c) bedriva forskning och samla in data om jämlikhet för och diskriminering av romer,
 - d) bygga upp kapaciteten hos och samarbeta med det romska civilsamhället, med fokus på möjligheter till rättslig prövning och efterlevnad av lagstiftning om likabehandling,
 - e) erbjuda vägledning och utbildning för allmänheten samt för offentliga och privata organisationer.
15. Medlemsstaterna bör göra det möjligt för jämlikhetsorgan att vara nära involverade i och i praktiken bidra till att utforma, genomföra, övervaka och ompröva nationella strategiska ramverk för romers jämlikhet, inkludering och delaktighet samt relevanta EU-fondprogram genom att, i förekommande fall, bland annat
 - a) inhämta råd från jämlikhetsorgan om standarder för genomförandet av nationella strategiska ramar, så att fokus i högre grad ligger på att bekämpa och förhindra diskriminering, bland annat genom åtgärder mot antiziganism, när ramarna utformas och genomförs samt genom arbete för att undanröja strukturell diskriminering,
 - b) göra det möjligt för jämlikhetsorgan att vara involverade i strukturer som inrättas för att övervaka genomförandet, övervakningen och översynen av nationella strategiska ramverk för romer och i kommittéer för övervakning av relevanta unionsfonder.

Mobilisera lokala och regionala aktörer

16. Medlemsstaterna bör involvera regionala och lokala myndigheter och det lokala civilsamhället i utformning, genomförande, övervakning och översyn av nationella strategiska ramar. beroende på vad som är tillämpligt.
17. Medlemsstaterna bör uppmuntra regionala och lokala myndigheter att inom sina respektive ansvarsområden utveckla eller uppdatera sina lokala handlingsplaner, desegregeringsplaner eller strategiska ramar för romers jämlikhet, inkludering och delaktighet. Dessa lokala planer eller strategiska ramar bör, i den mån det är möjligt, omfatta åtgärder, utgångsläge, riktmärken, mätbara mål och finansiella anslag.

18. Medlemsstaterna bör säkerställa samarbete mellan centrala och lokala myndigheter vid utformningen och genomförandet av unionsfinansieringsprogram som är relevanta för att förebygga och bekämpa diskriminering av romer i syfte att säkerställa att romers jämlikhet, inkludering och delaktighet beaktas under utarbetandet, genomförandet, övervakningen och utvärderingen av programmen, och för att förbättra kanaliseringen av unionsmedel till lokal nivå.
19. Medlemsstaterna bör främja inkludering och mångfald genom sådana lämpliga åtgärder, som positiv särbehandling för att säkerställa romers lika tillgång till anställning vid offentliga institutioner på lokal och regional nivå.
20. Medlemsstaterna bör stärka romers egenmakt och erkänna romska kvinnors och mäns representation på lokal nivå.

Samarbete med civilsamhället

21. Medlemsstaterna bör främja social innovation, partnerskap och samarbete mellan offentliga myndigheter och det romska och pro-romska civilsamhället.
22. Medlemsstaterna bör dra full nytta av de nationella plattformarna för romer och andra kanaler för samarbete och dialog i medlemsstaterna för att på ett öppet och inkluderande sätt involvera det romska och pro-romska civilsamhället och andra aktörer i utformningen, genomförandet, övervakningen och översynen av nationella strategiska ramverk för romer och lokala handlingsplaner.
23. Medlemsstaterna bör stödja civilsamhället när det gäller att övervaka och rapportera hatbrott och hatpropaganda och annan brottslighet som riktas mot romer, samt hjälpa offren att anmäla hatbrott och hatpropaganda.
24. Medlemsstaterna bör säkerställa finansiering för att stödja det romska och pro-romska civilsamhällets, inklusive romska ungdomsorganisationers, mångfald och oberoende, så att de kan rapportera om och övervaka nationella strategiska ramverk för romer som oberoende övervakande organisationer och upprätthålla sin administrativa kapacitet.
25. Medlemsstaterna bör involvera civilsamhället och romska befolkningsgrupper under unionsfondernas hela programcykel på nationell, regional och lokal nivå inklusive som medlemmar i relevanta kommittéer för övervakning av unionsfonderna.
26. Medlemsstaterna bör främja kapacitetsuppbyggnad och ledarskap i det romska civilsamhället, inklusive i ungdomsorganisationer, så att berörda organ och organisationer kan delta i alla led av den politiska beslutsprocessen och i det offentliga livet i stort.
27. Medlemsstaterna bör främja tvärsektoriellt arbete och bredare allianser för jämlikhet och inkludering genom att involvera myndigheter, civilsamhället, näringslivet, den akademiska världen och forskarvärlden. Detta kan leda till gemensamma insatser av aktörer som främjar jämställdhet eller bekämpar rasism, diskriminering på grund av ras eller etniskt ursprung, främlingsfientlighet och intolerans, eller verkar för barns, äldres, romers, romska hbtqi-personers, personer med funktionsnedsättning, asylsökandes, flyktingars och andra migranternas samt statslösa personers rättigheter.

Transnationellt samarbete

28. Medlemsstaterna bör intensifiera samarbetet kring och det ömsesidiga lärandet om de mest effektiva sätten att integrera romers jämlikhet, inkludering och delaktighet vid genomförandet av alla viktigare relevanta unionsinitiativ.
29. Medlemsstaterna bör främja gränsöverskridande partnerskap och utbyte genom att stödja nätverket av nationella kontaktpunkter för romer, EU:s nätverk för romer, EU-plattformen för romers integrering.

30. Vissa romska rörliga EU-medborgare som bosätter sig i en annan medlemsstat än den medlemsstat där de har sitt ursprung, eller vistas tillfälligt i en sådan medlemsstat, bland annat för att ta säsongs- eller korttidsanställning, befinner sig i en utsatt situation. Vid behov bör medlemsstaterna uppmuntra inrättande av och ett aktivt deltagande i lämpliga former av gränsöverskridande samarbete på nationell, regional eller lokal nivå, inklusive bilaterala eller multilaterala projekt och avtal, samtidigt som man iakttar unionens rättsliga ram och gällande nationell rätt. Detta skulle exempelvis kunna omfatta samarbete i frågor som rör tillgång till utbildning, romska barns erfarenheter och resultat samt behov och utmaningar på kommunal nivå. Detta samarbete bör inbegripa deltagande av romerna själva.

Finansiering

31. Medlemsstaterna, i synnerhet de som har större utmaningar inom områdena romers jämlikhet, inkludering och delaktighet och/eller som har en större romsk befolkning, bör dra maximal och optimal nytta av unionsmedel och nationella medel avsedda för allmänna eller särskilda ändamål för att förhindra och bekämpa diskriminering av romer, vilket kan innefatta att fastställa särskilda mål för socioekonomisk integrering av marginaliserade grupper som befinner sig i en missgynnad ställning, bland annat romer⁽²³⁾, och att säkerställa en effektiv samordning av finansieringskällor på unionsnivå och nationell nivå som är relevanta för romers jämlikhet och socioekonomiska inkludering.
32. Medlemsstaterna bör underlätta deltagandet för regionala och lokala myndigheter, stadsmyndigheter och andra offentliga myndigheter, näringslivets och arbetsmarknadens organisationer och relevanta organ som företräder civilsamhället, icke-statliga organisationer, och organ som verkar för social inkludering, grundläggande rättigheter och icke-diskriminering under hela utarbetandet, genomförandet, övervakningen och utvärderingen av unionens program, bland annat genom att delta i övervakningskommittéer.
33. Medlemsstaterna bör avsätta tillräckliga nationella resurser för att genomföra de politiska åtgärder som föreslås i EU:s strategiska ram för romers jämlikhet, inkludering och delaktighet och i nationella strategiska ramar och säkerställa att de speglar romernas faktiska behov och står i proportion till de romska befolkningsgruppernas storlek och utmaningar.
34. Nationella planer för återhämtning och resiliens⁽²⁴⁾ bör beakta och främja lika rättigheter och lika möjligheter för alla samt främja inkludering av grupper som befinner sig i en missgynnad ställning, däribland romer och andra personer med minoritetsbakgrund i fråga om ras eller etnisk tillhörighet.
35. Medlemsstaterna bör förbättra utformning, genomförande, övervakning och utvärdering av unionsprogram eller strukturreformer för socioekonomisk inkludering av minoriteter, till exempel genom att begära tekniskt bistånd från stödprogrammet för strukturreformer.
36. Medlemsstaterna bör uppmuntra utnyttjandet av nationella medel och unionsmedel för att bygga upp kapaciteten hos och möjliggöra utbyten av god praxis mellan myndigheter på central och lokal nivå och civilsamhällesorganisationer, så att dessa myndigheter och organisationer kan bidra till att bekämpa diskrimineringen av romer genom att driva på utvecklingen mot jämlikhet och inkludering, bland annat genom att bekämpa segregation och främja romers delaktighet.
37. Medlemsstaterna bör ta itu med finansieringsbehoven på lokal nivå, inklusive i stadsområden, för att, vid behov, stödja romska EU-migranter genom bland annat språkutbildning, högkvalitativ förskoleverksamhet och barnomsorg, skolgång, offentliga arbetsförmedlingar, socialarbetare, medlare, etc.

⁽²³⁾ Se särskilt artikel 4.1 v och viii i förslaget om ESF+ för 2021–2027.

⁽²⁴⁾ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2021/241 av den 12 februari 2021 om inrättande av faciliteten för återhämtning och resiliens (EUT L 57, 18.2.2021, s. 17).

Övervakning av och rapportering om nationella strategiska ramverk för romer

38. Medlemsstaterna bör övervaka och utvärdera genomförandet av de nationella strategiska ramarna genom att på lämpligt sätt använda den uppsättning indikatorer som tagits fram av EU:s byrå för grundläggande rättigheter (FRA), nationella kontaktpunkter för romer, nationella statistikmyndigheter och kommissionen inom arbetsgruppen för indikatorer och rapportering avseende romers jämlikhet, inkludering och delaktighet (under samordning av FRA) ⁽²⁵⁾. Medlemsstaterna kan också använda nationella indikatorer i linje med de nationella rättsliga ramarna och politiska strategier de utarbetar och romernas situation på deras territorium.
39. Mot bakgrund av unionens mål och de överordnade mål som fastställs i meddelandet bör medlemsstaterna, beroende på vad som är tillämpligt, ange nationella kvantitativa och/eller kvalitativa delmål i sina nationella strategiska ramverk för romer, som är anpassade till de nationella förhållandena och till tillgängliga alternativ i fråga om insamling av jämlikhetsdata, som exempelvis kan inbegripa antingen data som är uppdelade efter etnisk tillhörighet eller relevanta sociodemografiska proxy-indikatorer eller en kombination av båda.
40. Medlemsstaterna bör underrätta kommissionen om alla åtgärder som vidtas i enlighet med denna rekommendation senast i juni 2023. Medlemsstaterna bör därefter vartannat år rapportera till kommissionen om pågående och nya åtgärder, inklusive information om eventuella framsteg som görs inom varje tematiskt område under genomförandet av det nationella strategiska ramverket för romer. Medlemsstaternas rapporter kommer att användas som underlag för de utvärderingsrapporter som kommissionen vartannat år ska överlämna till Europaparlamentet och rådet om genomförandet av den strategiska EU-ramen för romers jämlikhet, inkludering och delaktighet.
41. Medlemsstaterna bör underlätta fullständigt offentliggörande av nationella rapporter om romers jämlikhet, inkludering och delaktighet för att öka insynen och göra det möjligt att dra politiska lärdomar samt, i förekommande fall, ordna så att nationella strategier och slutliga genomföranderapporter diskuteras i de nationella parlamenten.
42. Byrån bör genomföra en regelbunden enkät om romer för åren 2020, 2024 och 2028 för att få fram de uppgifter som krävs för att fastställa utgångsläge, halvtids- och slutresultat och visa eventuella förändringar av romernas situation. Myndigheten bör även stödja medlemsstaterna i deras ansträngningar att samla in relevanta jämlikhetsdata, stödja kommissionen när det gäller övervakning och analys och stödja de nationella kontaktpunkterna för romer när det gäller rapportering, med bistånd från arbetsgruppen för indikatorer och rapportering avseende romer.

HÄRIGENOM UPPMANAS KOMMISSIONEN ATT GÖRA FÖLJANDE:

43. Se till att den information som lämnas av medlemsstaterna används som underlag för utarbetandet av dess rapporter till Europaparlamentet och rådet om genomförandet av nationella strategiska ramverk för romer.
44. Fortsätta ansträngningarna för att integrera romers jämlikhet, inkludering och delaktighet i utformningen och genomförandet av alla viktigare relevanta kommissionsinitiativ och även fortsätta att övervaka politiken för romers jämlikhet, inkludering och delaktighet inom ramen för den europeiska planeringsterminen och den europeiska pelaren för sociala rättigheter.
45. Fortsätta att främja gränsöverskridande partnerskap och utbyte genom att stödja nätverket av nationella kontaktpunkter för romer, EU:s nätverk för romer, EU-plattformen för romers integrering, Europaparlamentets förberedande åtgärd för övervakning av det civila samhället och det europeiska nätverket för likabehandlingsorgan (Equinet).

Denna rekommendation ersätter rådets rekommendation av den 9 december 2013 om verkningsfulla åtgärder för integrering av romer i medlemsstaterna.

Utfärdad i Bryssel den 12 mars 2021.

På rådets vägnar
A.P. ZACARIAS
Ordförande

⁽²⁵⁾ Bilaga 2 till meddelandet av den 7 oktober 2020 och *Monitoring framework for an EU Roma strategic framework for equality, inclusion and participation – Objectives and indicators*.